

Notiser

Världens skapelse

Många tror att allt startade med en kraftig explosion, kallad Big Bang. Och att resten av verkligheten sedan utvecklades enligt fysikens och evolutionens lagar. Somliga anser att det även före Big Bang hände något fysikaliskt, en sorts "kvantfluktuationer" exempelvis. Religiösa personer frågar då vem som skapade Big Bang – eller dessa kvantfluktuationer. De tror att det måste vara Gud som gjorde det. Ateisterna frågar då vem som skapade Gud. De religiösa svarar att det gjorde han själv. Ateisterna undrar då hur han kunde göra något alls innan han existerade. Han kunde väl inte skapa sig själv innan han fanns? Och inte heller när han redan fanns, ty då var det för sent. Alternativt kan de religiösa svara att Gud aldrig har skapats, utan alltid har funnits. Ateisten frågar då varför man inte lika gärna – eller hellre – kan anta att den fysikaliska världen alltid har funnits. Det verkar enklare.

Lars Bergström

Kant och retributivismen

Enligt Kant får vi inte straffa oskyldiga men vi bör straffa skyldiga. Varför straffa? För att ge förövaren vad hon förtjänar. För hennes egen skull, alltså. Men hur gör man sig förtjänt av straff? Man väljer fritt att handla fel, trots att man kunde ha handlat rätt. Man ådrar sig moralisk skuld. Denna lära om straff brukar vi kalla retributivistisk. Retributivismen erfordrar, för att vi alls ska ha rätt att straffa någon, att vi människor, eller rationella varelser, som Kant skulle uttrycka det, har fri vilja. Tänk om vi saknar fri vilja. Då måste vi lägga ned rättsväsendet och stänga fängelserna. Ja, redan risken för att vi saknar fri vilja borde leda till samma slutsats. Det är väl värre att straffa en oskyldig än att underlåta att straffa en skyldig?

Kan man inte som retributivist lägga sig till med ett nyspråk, fortsätta att döma och låsa in förbrytare, men göra detta, inte som "straff" (för deras egen skull), utan av framåtsyftande utilitaristiska skäl, dvs. för att avskräcka från brottsligt beteende, inkapacitera presumtiva brottslingar osv.?

Nej, det vore att bruka brottslingar uteslutande som medel. Den vägen är inte öppen för en retributivist. I vart fall inte för Kant som förbjuder just bruket av rationella varelser uteslutande som medel.

Så har jag tänkt och skrivit och sagt (i min *Grundbok i normativ etik*) och i SR:s Filosofiska rummet. Nu har jag tänkt ett steg till.

Tänk om rationalitet för Kant inbegriper fri vilja. Så är det nog. Det säger han på flera ställen. Men om människor saknar fri vilja saknar de i så fall rationalitet och därmed moralisk status. Det går alltså bra att bruka dem uteslutande som medel.

Skulle det finnas varelser — avancerade artificiella intelligenser — som verkligen har fri vilja, i en mening som medför att de kan göra sig förtjänta av straff, så är det därmed fritt fram för dem att göra vad de vill med oss. De äger moralisk status. Vi saknar nog sådan.

Torbjörn Tännsjö

Medarbetare i detta nummer av *Filosofisk tidskrift*: *Karl Bergman* är postdoktor i teoretisk filosofi vid Uppsala universitet, *Lars Bergström* är professor emeritus i praktisk filosofi vid Stockholms universitet, *Lorenzo Casini* är forskare i teoretisk filosofi vid Uppsala universitet, *Lina Eriksson* är professor i statsvetenskap vid Göteborgs universitet, *Johan Lindberg* är doktorand i teoretisk filosofi vid Stockholms universitet, *Ingmar Persson* är professor emeritus i praktisk filosofi vid Göteborgs universitet.